

Adatok a Körös-Maros Nemzeti Park hangyafaunájához

Csősz Sándor - Tartally András

Abstract

Datas to the ant fauna of Körös-Maros National Park: 35 ant species are known from Körös-Maros National Park, S-E Hungary. This is about one third part of the Hungarian ant fauna. A new species, *Lasius Platythorax* Seifert can be found amongst them which has been found hand-new within the observed area. Another species is to be mentioned, which has never appeared with this name in any Hungarian literature on the subject it's earlier name *Leptothorax nylanderi* Foerster was altered to the new one *Leptothorax slavonicus* Seifert within the last few years. The other species *Leptothorax nylanderi slavonicus* Seifert, 1995 which was considered the other subspecies *Leptothorax nylanderi nylanderi*, is now named *Leptothorax slavonicus* (Seifert 1996). Based on our research this mentioned species is living in the observed area. Furthermore, some rare species have been collected as *Lasius meridionalis* Bondr., *Lasius balcanicus* Seifert, *Proceratium melinum* Roger. We have found a rare parasitic species *Epimyrma ravouxi* Andre. Its host the *Leptothorax unifasciatus*, and *L. affinis*. One *Epimyrma* species has been mentioned from Hungary this is the *E. goesswaldi* Menozzi, it was found by Gallé & Szőnyi (1993) in Kiskunság National Park. Sure that the *E. goesswaldi* Menozzi a new synonym of *E. ravouxi* Andre. Nevertheless, a few species are important in our area, as *Camponotus truncatus* Spinola, *Liometopum microcephalum* Panzer, *Leptothorax clypeatus* Mayr, which have characteristically arboricol lifeway, and more or less xerophils.

Bevezetés

A Körös-Maros Nemzeti Park hangya-faunájáról eddig semmiféle feldolgozás nem készült. Ez egyáltalán nem meglepő a myrmecológusok kis száma miatt. Hangya-faunisztikai adataink főként csak a Bükk-hegységből (GALLÉ 1983), a Bakonyból (GALLÉ 1979), a Kiskunság Nemzeti Parkból (GALLÉ & SZŐNYI 1988), és Bátorligetről (MÓCZÁR 1953) vannak. SOMFAI (1959) a Fauna Hungariae sorozatban megjelent összefoglaló munkájában a területről egyetlen faj előfordulásáról sem ad számot.

A szerzőpáros első tagja a terület hangya-faunáját mintegy öt éve kutatja, így az új, a Növényvédelmi Kutató Intézettől (NKI) kapott adatokkal kiegészítve elegendő adat gyűlt össze egy áttekintés számára. Ebben a munkában 35 fajt sikerült kimutatnunk, ami közel egyharmada a magyarországi hangyafaunának. Ezek között található két faunára új faj, a *Lasius platythorax* Seifert és a *Leptothorax slavonicus* Seifert. Előkerült a területről néhány ritka faj, mint a *Lasius balcanicus* Seifert, a *Lasius meridionalis* Bondroit, *Proceratium melinum* Roger, a *Leptothorax clypeatus* Mayr és egy ritka parazita faj az *Epimyrma ravouxi* Andre, melynek szinonímját már GALLÉ (1988) a Kiskunság Nemzeti Parkból említi *E. goesswaldi* Menozzi néven.

Anyag és módszer

A munka célja egy rendszeres felsorolásban bemutatni a területen gyűjtött hangyafajokat, majd következik egy rövid faunisztikai elemzés, és a terület ökológiai jellemzése. Munkánk során az alábbi határozókat használtuk fel: (COLLINGWOOD 1979, 1987b), (SEIFERT 1988, 1992, 1995, 1996), (SOMFAI 1959), (KUTTER 1977).

A terület jellemzése, habitatok típusai

A vizsgált terület természetföldrajzilag a Tiszántúl déli részéhez, állatföldrajzilag a Tisico-Crisicum régiójához tartozik.

Tengerszint feletti átlagos magassága 90 m, éghajlata kontinentális, az évi csapadékmennyiség hozzávetőlegesen 500 mm. Tájegységeinek jó része már több száz éve fátlan. Növényzetére a lápok és mocsarak helyén kialakult rétek, kultúrerdők, másodlagos ligeterdők, szikes társulások és mezőgazdaságilag művelt területek, főként szántók jellemzők. Ez utóbbiak - bár sajnálatos módon ezek száma a legnagyobb - biológiailag kevésbé értékesek.

Az élőhelyek között különleges státuszt képviselnek az olyan, ember által alkotott objektumok, melyek szukcesszióját mesterségesen gátolják és így ezeken a helyeken speciális hangya-közösségek alakulnak ki. Ilyen területek a körgátak, árvízvédelmi töltések, út menti szérűk stb.

A területen a munkánk során a következő habitat-típusokból végeztünk gyűjtéseket: uralkodóan *Quercus robur* alkotta tölgyerdők, ártéri ligeterdők, akácosok, magas fűvű löszgyepek, szikes mocsarak, száraz szikesek, a Körös-folyó árvízi töltéseinek gyepei, útmenti szérűk, városi területek, városi parkok.

Gyűjtési módszerek és adatfeldolgozás

A gyűjtések nagy részét fészkek után kutatva, kisebb részét avarmintát gyűjtve, Barber-csapdázással, fűhálózással végeztük. Adatainkat kiegészítjük a Növényvédelmi Kutató Intézetől kapott - elsősorban fűhálózással gyűjtött - anyaggal. A gyűjtött anyagból, mintegy összehasonlító gyűjteményként az első szerző privát kollekcijában vannak preparált példányok. Meg kell azonban jegyezni, hogy gyűjtések nagyobb részét minőségi céllal és nem kvantitatív igénnyel végeztük, így a fajok rendszeres felsorolásában szereplő gyűjtött anyag példányszám eloszlásaiból nem szabad közvetlenül a fajok gyakoriságára következtetnünk. Problémát jelent továbbá az is, hogy önmagában a fűhálózás kvantitatív hangya-vizsgálatokra kevésbé alkalmas, mivel igen szelektív módszernek bizonyult. Mivel a hangyák, az egész vegetációs periódusban közel azonos intenzitással mozognak, ezért a gyűjtés pontos időpontját a myrmecológiai irodalomban ritkán szokták feltüntetni, így a jelen munkánkban mi is legfeljebb csak a gyűjtés évét tüntettük fel.

Eredmények

A gyűjtött anyag alapján a fajok rendszeres felsorolása a következő:

Familia: Formicidae

Subfamilia: Ponerinae

Tribus: Ponerini

Genus: *Ponera* Latreille, 1804

coarctata (Latreille, 1802)

Gyulavári: belterület, földben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyulavári: akácerdő, földben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: szikések zombékos területeken, földben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: Mályvádi erdők: Bányaliget, földben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyularemete: erdők, földben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csősz;
- Ökológiai karaktere: euriók mezophil, jellegzetesen terricol.

Tribus: Ectatommini

Genus: *Proceratium* Roger, 1863

melinum (Roger, 1863)

A területről mindössze egyetlen hím példány előfordulásáról van adat, Gyula: Templom-tér, 1996. 10. 05. leg: Csősz

- Ökológiai karaktere: euriók mezophil, terricol.

A faj pontos elterjedése kevésbé ismert, minthogy a genus sokáig *Sysphincta* néven szerepelt. A hazai irodalomban SOMFAI (1959), említi a genust egyetlen hazai fajjal, ez a *S. fialai* Kratochwill. a *Proceratium melinum* (Roger) Agosti & Collingwood (1987) munkájában szerepel, a determinációhoz ezt a munkát használtuk, de nem tesz említést arról, hogy a *S. fialai* Krat. a *Proceratium melinum* (Roger). Mindemmellett GALLÉ (1997) szóbeli közlése szerint a *Proceratium melinum* (Roger)-nak a *S. fialai* Krat. egy fiatalabb szinonímja.

Subfamilia: Dolichoderinae

Tribus: Dolichoderini

Genus: *Dolichoderus* Linnaeus

quadripunctatus (Linnaeus, 1771)

Gyula: Hegyeshalom, diófában, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: Zártkert, diófában, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyulavári: belterület, tölgyfában, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: belterület, gyümölcsfán, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Zsadány: belterület, gyümölcsfán, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyulavári: ligeterdő, tölgyfában, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: Mályvádi erdők: Bányaliget, tölgyfán, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Szabadkígyós: gyümölcsös, gyümölcsfában, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Békéscsaba: ÉNy-ra 5 km, gyümölcsös, gyümölcsfában, fészekgyűjtés, leg: Csősz;
- Ökológiai karaktere: euriók xerophil, jellegzetesen arboricol.

Tribus: Tapinomini

Genus: Tapinoma Foerster, 1850
erraticum (Latreille, 1798)

Gyula: Hegyeshalom, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös: folyó árvizi töltések, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: szikések, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Mezőgyán: puszták, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: belterület, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: zártkert, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz;
- Ökológiai karaktere: sztenök xerophil, kizárólag terricol.

Genus: Liometopum (Panzer)
microcephalum (Panzer, 1798)

Gyulavári: belterület, tölgyfában, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös menti magányos tölgyfák, tölgyfában, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: belterület, tölgyfában, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyularemete: tölgyes, tölgyfában, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Dénesmajor, tölgyeken, fészekgyűjtés, leg: Csósz;
- Ökológiai karaktere: euriök xerophil, jellegzetesen arboricol.

Subfamilia: Myrmicinae

Tribus: Myrmicini

Genus: Myrmica Latreille, 1804
rubra (Linnaeus, 1758)

Gyulavári: akácerdő, nedves, mocsaras mélyedés, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: homokbánya, homokos gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Mályvádi erdők: Bányaliget, száraz tölgyes aljnövényzete, leg: Csósz; Bélmegyer: tölgyes csalános nyiladéka, fűhálózás, leg: NKL.;
- Ökológiai karaktere: sztenök hidrophil, kifejezetten terricol.

salina Ruzsky, 1905

Gyula: szikések, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyulavári: akácerdő mellett, száraz gyepek, fészekgyűjtés, Barber-csapda, leg: Csósz; Gyula: gátoldalok, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: belterület, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Dénesmajor: nyílt, száraz gyepek, fészekgyűjtés, száraz tölgyes szélén, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, mezophil gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Mezőgyán: puszták, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Blaskovicpuszta: kettőskút leg: NKL.; Biharugra: Szőrét, leg: NKL.; Mezőgyán: Varjasi-gyep, leg: NKL.; Kardoskút: Fehértó, leg: NKL.; Geszt: Csilaglapos, leg: NKL.;
- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Kifejezetten terricol.

specioides Bondroit, 1918

Gyula: szikések, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös- folyó árvizi töltései, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz;
- Ökológiai karaktere: sztenök xerophil, tipikus "löss-faj" Gallé (1979). Kifejezetten terricol.
Pontos elterjedése nem ismert, minthogy sokáig a *M. scabrinodis* Nyl. szinonimjaként tartották számon GALLÉ (1979).

sabuleti Meinert, 1861

Gyula: belterület, mezophil gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: zártkert, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös-folyó árvizi töltései, leg: Csósz; Gyula: Gyularemete, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, száraz és nedves gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Dénesmajor: útmenti szérű, leg: Csósz; Battonya: Tompapuszta: virágos löszgyepfolt, leg: NKL.; Bélmegyer: Fáspuszta, Patkó-tisztás, leg: NKL.;

- Ökológiai karaktere: mezophilbe hajló eurioecikus xerophil. Kifejezetten terricol.

scabrinodis Nylander, 1846

Gyula: szikések, nedves gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Dénesmajor: útmenti szérűk, mezophil, nyílt terület, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Békéstől 2Km-re D-re, nöstény, 1997. 09. 20. leg: Csósz;

- Ökológiai karaktere: enyhén hidrophilba hajló stenoecikus mezophil. Kifejezetten terricol.

gallienii Bondroit, 1920

Gyula: szikések, zsombékos területen, fészekgyűjtések, leg: Csósz;

- Ökológiai karaktere: euriök hidrophil. Mindez igazolja a mocsaras élőhelyekkel szembeni nagy affinitását. Kifejezetten terricol.

Tribus: Tetramorini

Genus: Tetramorium Mayr, 1855

caespitum (Linnaeus, 1758)

Gyula: belterület, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: homokbánya, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyularemete, magas fűvű gyepen, leg: Csósz; Gyula: Hegyeshalom, leg: Csósz; Gyula: szikések, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös-folyó árvizi töltései, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Szabadkígyós: száraz szikések, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Dénesmajor: útmenti szérűk, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Mezőgyán: puszták, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Bélmegyer: Fáspuszta: gyepek, fűháló, leg: NKL.; Ecsegfalva: Ördögárok, DK-i oldal, leg: NKL.; Blaskovicspuszta: Királyhegyes, Csikópuszta, tó mellék, fűháló, leg: NKL.;

- Ökológiai karaktere: hypereuriök xerophil, kultúrkövető faj lévén egyike a leggyakoribb hangyáinknak. Kifejezetten terricol.

Tribus: Solenopsidini

Genus: Solenopsis Mayr, 1855

fugax (Latreille, 1798)

Gyula: belterület, leg: Csósz; Gyula: gátoldal, leg: Csósz; Gyula: Körös-folyó: árvizi töltései, leg: Csósz; Gyula: homokbánya, leg: Csósz; Gyula: szikések, leg: Csósz; Gyula: belterület, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, leg: Csósz; Mezőgyán: puszták, leg: Csósz;

- Ökológiai karaktere: hypereuriök xerophil. Kifejezetten terricol. Egyike a leggyakoribb hangyafajainknak, bár endogéikus életmódja miatt nehéz észlelni. Gyakran más hangyafajok fészkeiben található (tolvajhangya).

Tribus: Myrmecini

Genus: Myrmecina Curtis, 1829

graminicola, (Latreille, 1802)

Gyula: akácós, nedves erdőalj, Barber-csapda, leg: Csösz; Gyularemete: erdők, hím állat, 1996. 10. 10. leg: Csösz; Gyula: belterület, leg: Csösz;

- Ökológiai karaktere: euriocikus mezophil. Kifejezetten terricol.

Tribus: Formicoxenini

Genus: Leptothorax Mayr, 1855

slavonicus Seifert, 1995

Gyula: belterület, leg: Csösz; Gyula: akácerdő, nedves erdőalj, Barber-csapda, leg: Csösz; Gyula: tölgyesek, leg: Csösz; Dénesmajor: nyílt tölgyesek, nyílt terület, aljnövény nélkül, leg: Csösz; Gyula: Mályvád, Bányaliget, gubacsból, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Bélmegyér: tölgyes csalános nyiladéka, leg: NKL.;

- Ökológiai karaktere: euriök mezophil. Átmenetet képez a terricol és arboricol típusok között, mivel a talajon heverő elhalt növényi szárazokban, gubacsokban fészkel.

A magyar myrmecológiai irodalomban ez a faj, mint *L. nylanderi* Foerster szerepel, de az utóbbi években leírtak egy parapatikus alfaját, melyet 1996-ban fajsziintre emeltek *L. slavonicus* Seifert néven. A gyűjtéseket átvizsgálva világossá vált, hogy a vizsgált területen a *L. slavonicus* Seifert él. A területen a törzsalak előfordulásáról nincs adat.

unifasciatus (Latreille, 1798)

Gyula: homokbánya, száraz terület, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: tölgyesek, faágból, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Dénesmajor: tölgyesek, fatörzs, leg: Csösz; Gyula: Mályvádi erdők, Bányaliget, fatörzs, leg: Csösz; Szabadkígyós: szikesek, kő alatt, leg: Csösz;

- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Kifejezetten arboricol.

affinis Mayr, 1855

Gyula: szikesek melletti nádas, leg: Csösz; Gyula: tölgyesek, faágból, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Zsádány: belterület, gyümölcsfán, leg: Csösz;

- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Kifejezetten arboricol.

clypeatus (Mayr, 1853)

A területen egyetlen helyről került elő. Gyula: belterület, öreg akácán, leg: Csösz;

- Ökológiai karaktere: sztenök xerophil. Kifejezetten arboricol.

Hazánkban csak néhány helyről került elő, ez idáig ez a leginkább D-i ismert előfordulási területe hazánkban.

Genus: Epimyrm Emery, 1915

ravouxi Andre, 1896

Egyetlen helyről ismeretes a területről. Gyula: akácerdő mellett, pókhálóból gyűjtve, leg: Csösz;

- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Arboricol.

Szociálp parazita faj, a *L. unifasciatus* és a *L. affinis* fészkeiben él. Elterjedésében és ökológiai karakterében is a gazdafajaihoz igazodik. Hazánkban mindeddig egyetlen *Epimyrm* példányt találtak, a KNP területén Gallé (1993), ezt *E. goesswaldi* Menozzi: ként cédulázták. Azonban az *E. goesswaldi* Menozzi az *E. ravouxi* Andre egyik fiatalabb szinoním alakja.

Subfamilia: Formicinae

Tribus: Plagiolepidini

Genus: Plagiolepis Mayr, 1861

pygmaea Lomnicki, 1925

Gyula: Körös-folyó árvizi töltései, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: szikések, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Dénesmajor: útmenti szérűk, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Szabadkígyós: szikések, száraz gyepek, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Battonya: Tompapuszta: virágos lőszgyepfolt, leg: NKL.; Bélmegyer: Fápuszta, Patkó-tisztás, leg: NKL.;
- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Kifejezetten terricol.

Tribus: Camponotini

Genus: Camponotus Mayr, 1861

truncatus (Spinola, 1808)

Gyula: belterület, gyümölcsfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyulavári: belterület, gyümölcsfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: Hegyeshalom, gyümölcsösök, gyümölcsfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Dénesmajor: tölgyesek, tölgyfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: Mályvád, Bányaliget, tölgyfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz;
- Ökológiai karaktere: euriök xerophil, jellegzetesen arboricol.

piceus (Leach, 1825)

Gyula: Körös-folyó árvizi töltései, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyulavári: nyárfasor, árokszálen, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: száraz szikések, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Szabadkígyós: száraz szikések, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Bélmegyer: Fápuszta: gyp, leg: NKL.; Bélmegyer: Fápuszta, Patkó-tisztás, leg: NKL.; Ecsegfalva: Ördögárok DK-i oldal, leg: NKL.; Mezőgyán: Varjasi-gyep, leg: NKL.; Blaskovicspuszta: Királyhegyes, Csikópuszta, tó mellék, leg: NKL.; Bélmegyer: Patkó-tisztás, gyp, bakhát, leg: NKL.; Ecsegfalva: Ördögárok, tatársánc, lőszgyep oldalán, leg: NKL.; Dévaványa: Balai-rét, vöröscsenkeszes foltból, leg: NKL.; Szabadkígyós: Naggyöp, csenkeszes, fűháló, leg: NKL.;
- Ökológiai karaktere: sztenök xerophil, kifejezetten terricol, tipikus "lősz-faj".

fallax (Nylander, 1856)

Gyula: homokbánya melletti nyárfasor, nyárfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: gyümölcsös, gyümölcsfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: belterület, gyümölcsfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyularemete: tölgyes, leg: Csősz; Dénesmajor: gyümölcsös, leg: Csősz;
- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Jellegzetesen arboricol.

Tribus: Lasiini

Genus: Lasius Fabricius, 1804

fuliginosus (Latreille, 1798)

Gyula: belterület, tölgyfában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyula: Körös-folyó árvizi töltések melletti nyárfásokban, fészekgyűjtés, leg: Csősz; Gyulavári: belterület, diófában fészelt, fészekgyűjtés, leg: Csősz;
- Ökológiai karaktere: euriök mezophil, erőteljesen arboricol.

niger (Linnaeus, 1758)

Gyulavári: belterület, gyeppen fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: belterület, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: Körös-folyó árvízi töltései, gyeppen fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyulavári: akácerdő, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: szikések, gyeppen fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: homokbánya, gyeppen fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: Körös-köze erdői, gyeppen fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: Gyularemete, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: Ligeterdő, földfészek, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Battonya: Tompapuszta: virágos löszgyepfolt, fűhálózás, leg: NKI.; Öcsöd: Gyiger-zug, kaszálórét, fűhálózás, leg: NKI.; Álomzug: Körös-ártéri rét, fűhálózás, leg: NKI.;
- Ökológiai karaktere: euriók mezophil. Átmenetet képez az arboricol és a terricol típusok között.

platythorax Seifert, 1988

Eddig hazánkban dokumentált előfordulása nem ismert, de előfordulása több helyről várható, mivel az igen közönséges *Lasius niger* L. revíziójával született ez a faj Seifert (1988).
Bélmegyer: tölgyes csalános nyiladéka, fűhálózás, leg: NKI. (2 pld);
- Ökológiai karaktere: még kevésbé ismert, de sztenök mezophil karakter valószínűsíthető. Erőteljesen arboricol. Sokkal nagyobb affinitással bír erdei élőhelyek iránt, mint testvérfaja a *L. niger*.

paralienus Seifert, 1992

Gyula: szikések leg: Csösz; Gyulavári: körgát területe leg: Csösz; Dévaványa: Szilasok: kocsordos állomány, fűháló, leg: NKI.; Blaskovicspuszta: kettőskút, fűháló, leg: NKI.; Battonya: Tompapuszta: virágos löszgyepfolt, fűháló, leg: NKI.; Dévaványa: Balai-puszta, Alopecuretum, fűháló, leg: NKI.; Biharugra: Szórét, fűháló, leg: NKI.; Bélmegyer: Fáspuszta, gyepp, fűháló, leg: NKI.; Bélmegyer: Patkó-tisztás, Qu. robur, lombháló, leg: NKI.; Bélmegyer Fáspuszta Patkó-tisztás, leg: NKI.; Ecsegfalva: Ördögárok, DK- i oldal, leg: NKI.; Blaskovicspuszta: Aranygaraboly, fűháló, leg: NKI.; Battonya: Tompapuszta: virág nélküli füves gyepp, fűháló, leg: NKI.; Mezőgyán: Varjasi-gyepp, fűháló, leg: NKI.; Blaskovicspuszta: Királyhegyes, Csikópuszta, tó mellék, fűháló, leg: NKI.; Ecsegfalva: Ördögárok, tatársánc, löszgyep oldalán, fűháló, leg: NKI.; Ecsegfalva: Ördögárok, vöröscsenkeszes gyepfolt, fűháló, leg: NKI.; Kardoskút: Fehértó, fűháló, leg: NKI.; Geszt: Csillaglapos, fűháló, leg: NKI.; Szabadkígyós: Naggyöp, vizesebb területek, fűháló, leg: NKI.; Blaskovics puszta: löszgyep, leg: NKI.; Blaskovics puszta: löszgyep, fűháló, leg: NKI.; Biharugra: Szórét, fűháló, leg: NKI.;
- Ökológiai karaktere: euriók mezophil. Kifejezetten terricol.

psammophilus Seifert, 1992

Bélmegyer: Fáspuszta, Patkó-tisztás, leg: NKI.;
- Ökológiai karaktere: sztenök xerophil. Kifejezetten terricol.

brunneus (Latreille, 1798)

Gyula: belterület, tölgyfán fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: zártkert, tölgyfán fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyulavári: belterület, gyümölcsfán fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Gyula: Mályvádi erdők, Bányarét, tölgyfán fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz; Zsadány: belterület, tölgyfán fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csösz;
- Ökológiai karaktere: euriók xerophil. Jellegzetesen arboricol.

mixtus (Nylander, 1846)

Gyula: akácerdő, farönkben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös-folyó, árvízvédelmi töltései, gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz;

Szociálp parazita faj, eddig egyetlen házigazdájaként csak a *L. niger*-t találtuk, ami megfelel a nemzetközi irodalomban található adatoknak.

- Ökológiai karaktere: euriök mezophil. Kifejezetten terricol. Endogéikus életmódja miatt nehéz rátalálni.

balcanicus Seifert, 1988

Gyula: Újvári ltp., Karikás F. u. 7. lépcsőházban él, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: gyümölcsös, földben fészkel, fészekgyűjtés, leg: Csósz;

Szociálp parazita faj, a nemzetközi irodalomban házigazdájának a *L. psammophilus*-t említik (Seifert 1992). Kevert kolóniát a területen ezidáig nem találtunk.

- Ökológiai karaktere: valószínűsíthetően euriök xerophil. Kifejezetten terricol. Endogéikus életmódja van. Hazai előfordulására még kevés adat áll rendelkezésünkre.

meridionalis (Bondroit, 1919)

Gyula: szikések, gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös-folyó árvizi töltései, gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz;

Szociálp parazita faj, házigazdája a *L. paralienus*.

- Ökológiai karaktere: valószínűleg euriök xerophil. Kifejezetten terricol. Endogéikus életmódja miatt nehéz rátalálni.

Tribus: Formicini

Genus: Formica Linnaeus, 1758

cunicularia Latreille, 1798

Gyula: belterület, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: Körös-folyó árvizi töltései, gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Gyula: szikések, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, nedves, mocsaras gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Battonya: Tompapuszta: virágos löszgyepfolt, fűhálózás, leg: NKL.; Biharugra: Szörét, fűháló, leg: NKL.; Békéscsaba: Patkó-tisztás, *Qu. robur* lombháló, leg: NKL.; Békéscsaba: Patkó-tisztás, gyep, bakhát, fűháló, leg: NKL.; Ecsegfalva: Ördögárok, tatársánc, löszgyep oldalán, fűháló, leg: NKL.; Gyula: Gyulavári: Mályvádi erdők, Aratólapos, sásos, fűháló, leg: NKL.; Blaskovics puszta: löszgyep, leg: NKL.; Blaskovics puszta: löszgyep, fűháló, leg: NKL.;

- Ökológiai karaktere: euriök xerophil. Kifejezetten terricol.

rufibarbis Fabricius, 1793

Gyula: szikések, nedves gyep, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Szabadkígyós: szikések, nedves gyep, fészekgyűjtés, leg: Csósz; Battonya: Tompapuszta: virágos löszgyepfolt, fűháló, leg: NKL.;

Mezőgyán: Varjasi-gyep, kocsordos szikes rét, leg: NKL.; Békéscsaba: Fáspuszta: gyep, fűháló, leg: NKL.; Blaskovics puszta: Királyhegyes, Csikópuszta tó mellék, fűháló, leg: NKL.; Kardoskút: Fehértó, fűháló, leg: NKL.; Ecsegfalva, Egyházfalva, kb.: 10-15 éves szántón kialakult ürmös gyep, mocsaras szegély, leg: NKL.; Biharugra: Szörét, fűháló, leg: NKL.;

A hazai *Formica*-k között a leginkább kultúrkövető faj, emiatt a területen igen gyakori.

- Ökológiai karaktere: euriök mezophil. Kifejezetten terricol.

Genus: Polyergus Latreille, 1805
rufescens (Latreille, 1798)

Gyula: Körös-folyó árvízi töltései, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csőszt; Gyula: belterület, Újvári ltp., fészekgyűjtés, leg: Csőszt; Gyulavári: belterület, száraz gyepen, fészekgyűjtés, leg: Csőszt;

Szociálparazita faj, ún. rabszolgotartó, házigazdája a területen a *F. cunicularia* Latr. és a *F. rufibarbis* Fabr.

- Ökológiai karaktere: sztenök xerophil. Kifejezetten terricol.

A terület hangya-faunájának értékelése

Faunisztikai összefoglaló

A területen 35 fajt mutattunk ki, melyek között egy a faunára nézve új faj is akad, ez a *Lasius platythorax* Seifert. A fajt 1988-ban írták le, azóta hazánkra várható fajnak tartottuk, mert a szimpatikus testvérfaja a *L. niger* hazánkban is igen gyakori. A *L. platythorax* azonban a testvérfajánál sokkal nagyobb erdei affinitásával tűnik ki.

A terület jellemezhető továbbá egyes - máshol gyakori - hangyacsoportok teljes hiányával. Ezek a csoportok a *Formica s.str.* subgenus összes tagja, a *Formica sanguinea* Latreille, a *Formica fusca* Linnaeus valamint az egész *Camponotus s.str.* subgenus, melyek a környező területeken, így a Duna-Tisza között is megtalálhatók, sokszor gyakoriak. Hiányzik a területről továbbá a *Messor stuctor* Latreille, amely az ország D-i részein a melegebb területeken minenütt gyakori, valamint az *Aphaenogaster subterranea* Latr., mely hazánk legtöbb melegkedvelő tölgyesének igen jellemző faja. Érdekes még megemlíteni hogy, a területen a Duna-Tisza között megtalálható *Myrmica schenki* Emery helyett a hasonló ökológiai karakterű *M. specioides* Bondr.-t találtuk. Ezeknek a problémáknak az okát még nem tudjuk biztosan, lehet hogy, biogeográfiai magyarázata van. Valószínűbb azonban, hogy valamilyen téren ez a terület nem felel meg az említett fajok ökológiai igényeinek. Itt érdemes elgondolkozni azon, hogy a *Formica s.str.* és a *Camponotus s.str.* subgenusokba megbízható táplálékforrásokat igénylő fajok tartoznak.

Talán a fent körvonalazott problémákkal kapcsolatos az, hogy számos érdekes faj találtunk a területen. Ilyen a *Leptothorax clypeatus* Mayr. Ez a faj hazánkból eddig csak egy-egy lelőhelyről ismeretes. Előkerült egy ritka parazita faj az *Epimyrma ravouxi* Andre, hazánkból Gallé (1993) már említi, mint *E. goesswaldi* Menozzi. Az *E. goesswaldi* az *E. ravouxi* Andre-nak egy fiatalabb szinoním alakja. A *Proceratium melinum* Roger, hazánkból eddig csak egy-két helyről került elő. A területen megtalálható néhány, hazánkban diszjunkt elterjedésű faj, mint a *Liometopum microcephalum* Panzer, melyek elterjedése a tölgyes ligetektől függ, a *Camponotus truncatus* Spinola, az ország keleti területein gyakoribb.

Ökológiai értékelés

A különböző területeken végzett gyűjtések száma és a gyűjtési módszerek jellege igen eltérő lehet, így értékelhető kvantitatív adatok nem állnak rendelkezésünkre.

A kimutatott fajokat többféleképpen is lehet csoportosítani. Így megkülönböztetünk szárazságtűrűségük alapján *xerophil*, *mezophil* és *hidrophil* fajokat, a fészkelési szokásukon alapuló életforma típusok alapján: *arboricol*, vagyis erdőlakó és fában fészkelő és *terricol*, vagyis kifejezetten talajban fészkelő fajokat.

Az egész területre nézve a *terricol* fajok száma 22, ami az összes fajnak 62,9%-a, az *arboricol* fajok száma 11, ami az összes fajnak 31,4%-a, az átmeneti fajok száma mindössze 2, ez 5,7%-a az összes vizsgált területen talált fajnak. Az 1. táblázat a fészkelés alapján felépített életformatípusok eloszlását mutatja, a különböző élőhelyeken.

A 2. táblázat az általunk vizsgált és csoportosított területeket mutatja az ott talált fajok százalékos megoszlásával és ökológiai karaktereivel. Ezek az ökológiai karakterek a következők: euriók *xerophil*, sztenók *xerophil*, euriók *mezophil*, sztenók *mezophil*, euriók *hidrophil*, sztenók *hidrophil*. Az egész területre vonatkoztatva az ökológiai karakterek arányát a 3. táblázat mutatja.

A 4. táblázatban a vizsgált területeknek azokat a lelőhelyeit tüntettük fel, melyeken mi magunk is gyűjtöttünk.

Ezekből az adatokból látható, hogy a vizsgált területek zömében euriók *mezophil* és euriók *xerophil* ökológiai karakterű fajokat tartalmaznak, ezek mellett még viszonylag jelentős számban találhatóak a területeken sztenók *xerophil* fajok is. A sztenók *mezophil*, a sztenók *hidrophil* és euriók *hidrophil* fajok a vizsgált területeken elhanyagolható mennyiségben vannak jelen, ezek szinezőelemek. Ennek okát abban látjuk, hogy a terület igen nagy százalékban humán behatások alatt áll, a védett területek nagy része pedig xero-*mezophil* karakterekkel jellemezhető.

1. táblázat: Az életformatípusok százalékos megoszlása a vizsgált területeken.

Table 1. Lifeform composition in the investigated area.

A vizsgált területek csoportosítva	Életformatípusok		
	Átmeneti típus	Terricol	Arboricol
Gyula: szikesek, száraz gyepek	10	90	0
Gyula: szikesek, nedves, mocsaras gyepek	0	100	0
Szabadkígyós: szikesek, száraz gyepek	11	89	0
Szabadkígyós: szikesek, nedves gyepek	12,5	75	12,5
Mezőgyán: puszták, száraz terület	12,5	87,5	0
Gyula: belterület	8	64	28
Gyula: tölgyesek, gyepből, fatörzsről	12	44	44
Gyula: Mályvád, Bányaliget	8	42	50
Ruderális területek	12	65	23
Ültetett nyárasok	6	59	35

2.táblázat: Az általunk vizsgált területek a kimutatott fajok százalékos megoszlásával.
Table 2. Species composition (%) in the investigated area based on the data of the authors.

Élőhelytípusok	A kimutatott fajok százalékos megoszlása					
	SH	EH	SM	EM	SX	EX
Gyula: szikések, száraz gye				11	33	56
Gyula: szikések, nedves, mocsaras gye		10	10	30		50
Szabadkígyós: szikések, száraz gye				22	22	56
Szabadkígyós: szikések, nedves gye					25	75
Mezőgyán: puszták, száraz terület				38	25	38
Gyula: belterület				36	8	56
Gyula: tölgyesek	6		6	24		65
Gyula: Mályvád, Bányaliget	8			17		75
Ruderális területek				33		67
Ültetett Nyárasok	6			25	6	63

EX: euriök xerophil, **SX:** sztenök xerophil, **EM:** euriök mezophil, **SM:** sztenök mezophil, **EH:** euriök hidrophil, **SH:** sztenök hidrophil.

3. táblázat: Hangyafajok ökológiai karaktereinek megoszlása a vizsgált területen.
Table 3. Ecological composition of ant species in the investigated area.

Ökológiai karakterek	Fajok száma	Százalékos arány
euriök xerophil:	15	42,9
sztenök xerophil:	6	17,1
euriök mezophil:	10	28,6
sztenök mezophil:	2	5,7
euriök hidrophil:	1	2,9
sztenök hidrophil:	1	2,9

4. táblázat: Az általunk vizsgált területeken kimutatott fajok.
Table 4. Species collected by the authors.

	Gyula: száraz szikes	Gyula: nedves szikes	Szabadkigyós: száraz szikes	Szabadkigyós: nedves szikes	Mezőgyén: száraz gyep	Gyula: beltérlet	Gyula: tölgyesek	Gyula: Mályvád, Bányaliget	Ruderális területek	Ültetett nyárasok
<i>Ponera coarctata</i>	.	1	.	.	.	1	.	.	.	.
<i>Proceratum melinum</i>	.	.	.	.	1	1	.	.	.	.
<i>Lasius niger</i>	1	.	1	1	1	1	1	.	1	1
<i>Lasius platythorax</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Lasius paralienus</i>	.	1	.	.	1	1	.	.	1	.
<i>Lasius psammophylus</i>	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Lasius brunneus</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	1	1
<i>Lasius fuliginosus</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	.	1
<i>Lasius balcanicus</i>	.	.	1	.	.	1	.	.	1	.
<i>Lasius meridionalis</i>	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Lasius mixtus</i>	.	.	1	.	.	1	.	.	1	1
<i>Formica rufibarbis</i>	.	1	.	1	1	1	.	.	1	1
<i>Formica cunicularia</i>	1	1	1	1	.	1	.	.	1	1
<i>Camponotus truncatus</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	1	1
<i>Camponotus fallax</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	1	1
<i>Camponotus piceus</i>	1	.	1	.	1	1	.	.	.	.
<i>Polyergus rufescens</i>	.	.	.	.	.	1	.	.	1	.
<i>Plagiolepis pygmaea</i>	1	.	1	.	.	1	.	.	1	1
<i>Tetramorium caespitum</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Leptothorax unifasciatus</i>	.	.	.	1	.	1	1	1	1	1
<i>Leptothorax affinis</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.
<i>Leptothorax clypeatus</i>	.	.	.	.	.	1	.	.	.	.
<i>Epimyrma ravouxi</i>	.	.	.	.	.	.	1	.	.	.
<i>Leptothorax slavonicus</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	1	.
<i>Myrmica rubra</i>	.	.	.	.	.	.	1	1	.	1
<i>Myrmica salina</i>	1	.	1	1	1	1	1	.	1	.
<i>Myrmica sabuleti</i>	1	1	.	1	.	1	.	.	1	1
<i>Myrmica scabrinodis</i>	.	1	.	.	.	.	1	.	.	.
<i>Myrmica speciosoides</i>	1	.	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Myrmica gallienii</i>	.	1	.	.	.	.	.	.	.	.
<i>Myrmecina graminicola</i>	.	.	.	.	.	1	1	.	.	.
<i>Solenopsis fugax</i>	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1
<i>Dolichoderus quadripunctatus</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	.	1
<i>Liometopum microcephalum</i>	.	.	.	.	.	1	1	1	.	.
<i>Tapinoma erraticum</i>	1	.	1	.	1	.	.	.	.	1

1: a faj az adott területen jelen van. Szerepel a táblázatban két faj a *Lasius platythorax* és a *Lasius psammophylus*, melyek a vizsgált területekről előkerültek ugyan de azokat az itt feltüntetett lelőhelyek egyikében sem találtuk meg.

Köszönetnyilvánítás

Elősorban szeretnénk köszönetet nyilvánítani Dr. Gallé Lászlónak az értékes támogatásért, melyet az eddigi tevékenységeinkkel kapcsolatban mutatott. Köszönjük ezenkívül Prof. Varga Zoltánnak és a KLTE Állattani Tanszékének, köztük Orci Kirill Márknak a segítséget és a türelmet, amellyel munkánkat nagymértékben előrelendítették. Végül, szeretnénk köszönetet nyilvánítani a MTA Növényvédelmi Kutatóintézet Állattani Osztály munkatársainak, köztük külön köszönet illeti Dr. Szentkirályi Ferencet a megbízásért és a segítségért.

Irodalom:

- Agosti, D. - Collingwood, C. A. (1987a): A provisional list of the Balkan ants (Hymenoptera, Formicidae) and a key to the worker caste. I. Synonymic list. - Bull. Soc. Ent. Suisse, 60, 51-62.
- Agosti, D. - Collingwood, C. A. (1987b): A provisional list of the Balkan ants (Hymenoptera, Formicidae) with a key to the worker caste. II. Key to the worker caste, including the European species without the Iberian. - Bull. Soc. Ent. Suisse, 60, 261-293.
- Collingwood, C. A. (1979): The Formicidae of Fennoscandia and Denmark. - Fauna Entomologica Scandinavica 8, Klanpenborg, 1979.
- Gallé L. (1972): Formicidae populations of the ecosystems in the environs of Tiszafüred - Tiscia (Szeged) Vol. 7.
- Gallé L. (1978) Data on ecological energetics of *Formica pratensis* Retz. (Hymenoptera: Formicidae) in the psammophile ecosystems of the Southern Hungarian plain - Acta Biol., Szeged, 24 (1-4), pp. 97-104.
- Gallé L. (1979) Adatok a Bakony Hegység hangya (Hymenoptera: Formicidae) faunájának ismeretéhez - Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 14, 239-244.
- Gallé L. - Szőnyi G. (1988): A check-list of ants (Hymenoptera: Formicidae) of a sandy grassland in Kiskunság National Park (Hungary) - Acta Biol., Szeged, 34: 167-168.
- Járdán Cs. - Gallé L. - Margóczy K. (1993): Ant assemblage composition in a successional Hungarian sand dune area - Tiscia 27, 9-15.
- Kutter, H. (1977): Hymenoptera-Formicidae. - Fauna Insecta Helvetica 6, Zürich, 298 pp.
- Móczár L. (1953): Bátorliget Hártyásszárnyú faunája, Hymenoptera - Székessi szerk: Bátorliget élővilága, Budapest 1-486.

- Seifert, B. (1988): A taxonomic revision of the *Myrmica* species of Europe, Asia Minor, and
Caucasia (Hymenoptera, Formicidae) - Abh. Ber. Naturkundemus. Görlitz 62, 1-75.
- Seifert, B. (1992): A taxonomic revision of the Palearctic members of the ant subgenus *Lasius*
s. str. (Hymenoptera, Formicidae). - Abh. Ber. Naturkundemus. Görlitz 66, 5: 1-67.
- Seifert, B. (1995): Two new Central European subspecies of *Leptothorax nylanderi* (Förster, 1850)
and *Leptothorax sordidulus* Müller, 1923 (Hymenoptera: Formicidae) - Abh. Ber.
Naturkundemus. Görlitz 68, 7: 1-18.
- Seifert, B. (1996): Ameisen: beobachten, beistimmen. - Naturbuch-Verlag Augsburg, 325 pp.
- Somfai, E. (1959): Formicoidea - Fauna Hung. 13, 4, 1-79.

Author's addresses:

Csósz Sándor
H- 5700 Gyula
Lahner Gy. u. 7. fsz. 2.

Tartally András
H-1051 Budapest
Arany J. u. 16. I. 2.